

Az identitás hagyománygazdagságának változása a magyar felsőoktatás egy szegmensében

Tózsá István¹

Az alábbi fejezet olyan felmérésekre épül, amelyek azt próbálják illusztrálni, hogy milyen a magyar közgazdász és közigazgatási felsőoktatásban 2013 és 2023 között a magyar nemzeti értékek és/vagy a magyar nemzeti identitás tartalmú, szabadon választható tantárgyakra jelentkező hallgatók „magyarságtudata,” amennyiben ezt a BB generáció számára evidens kognitív identitástudathoz mérjük. És hogy ebben milyen Z és Alfa generációs változások ismerhetők fel.²

A kezdetek

Magyarországon a **2012. évi XXX. törvény** szabályozza a magyar nemzeti értékek és az ún. hungarikumok gyűjtését, elismerését és védelmét.³ 2010-2016 között a Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajzi Tanszékének voltam a vezetője, s az országos felvételi listákat vezető Turizmus és vendéglátás közgazdász alapszak ennek a Tanszéknek a szervezeti keretében működött. A „Hungarikum törvény” megjelenése hívta fel a figyelmemet arra, hogy a turizmus szakos hallgatók képzésében egy olyan szabadon választható tantárgyat is meghirdessek, amely során a hallgatók képet kapnak arról, hogy Magyarországon melyek azok a földrajzi, gazdasági, kulturális értékek, melyek méltán tarthatnak igényt a külföldi turisták érdeklődésére. Emellett egy turizmusra és vendéglátásra szakosodó közgazdásznak azt is ismernie illik, vagy illene, hogy a településekhez, régiókhoz köthető értékek milyen szerephez jutnak, vagy juthatnak a település- és régiómarketingben, valamint a Település Arculati Kézikönyvek (TAK-ok) és az Építészeti Tájegységi Arculati Kézikönyvek (ÉTAK-ok) szerkesztésében, amik elengedhetetlen eszközei a település- és régiófejlesztésnek.

Ezért **2013-2019** között minden szemeszterben meghirdettem a Corvinus Egyetemen egy **Hungarikumok és örökségtervezés** megnevezésű, szabadon választható 2+1-es⁴ tantárgyat, s mivel a vártnál sokkal nagyobb érdeklődés mutatkozott iránta, ezt az Egyetem minden alapszakjára kiterjesztettem. Az oktatási cél a helyi (a települési és regionális) identitást befolyásoló természeti, gazdasági és társadalmi-kulturális tényezők rendszerezése volt; ezek önkormányzati menedzsmentjének és védelmének a megismerése, beleértve az ún. „Hungarikum törvény” végrehajtási szervezetrendszerét és annak működését; valamint a nemzeti értékek helymarketingben és a területfejlesztésben betöltött szerepének a megismerése. Mindez a magyar nemzeti identitás megőrzése, erősítése érdekében.

A tantárgyi **motivációt** az MTA elnökének, Freund Tamásnak (2005) a nemzetközi agykutatási sikere jelentette, melynek során igazolta, hogy a kreativitás építőköveit jelentő hosszantartó memória-egységek kialakulását a tudatos agykéregben az általa felfedezett tudatalatti „*pace-maker*” idegsejtek szabályozzák. Ezek az interneuronok csak akkor „engedik meg” a tudatos agykéregben a sokmillió pozitív-negatív idegsejtvégződésnek összekapcsolódásával járó

¹ Központvezető egyetemi tanár, Gazdaságföldrajzi és Településmarketing Központ, Neumann János Egyetem

² A fejezet a Szerzőnek a Károli Gáspár Egyetemen 2025. június 16-án tartott előadásának gondolatmenetére és illusztrációira épül.

³ A „Hungarikum törvény” alapján működik az Értéktár Bizottság, melynek működését a 324/2020. (VII.1.) Kormányrendelet szabályozza.

⁴ Hetente 2 előadással és kéthetente + 2 óra gyakorlattal, 3 kredittel

hosszan tartó memória-egységek kialakulását, ha az összekapcsolódást kiváltó észlelést emóció, érzelem kíséri. Az emóciót gerjesztő hatások között pedig az adott egyén cselekvéseit alapvetően befolyásoló motivációk között második helyen áll az egyén születési, családi, gyermekkori földrajzi helyéhez, tágabb értelemben a szülőföldjéhez kapcsolódó információk halmaza. Leegyszerűsítve: az az ember, akinek erős egy helyhez (lakóhelyhez, településhez, régióhoz, országhoz, nemzethez) kötődő kognitív identitása, nagy eséllyel kreatív személyiség lehet!

A tantárgyi tematika a következő volt:

1. Motiváció; a nemzeti identitás és a kreativitás közötti összefüggés
2. A magyar⁵ természeti értékek rendszerzése
3. A magyar gazdasági értékek rendszerezése
4. A magyar kulturális értékek rendszerezése
5. A magyar értékek a helymarketingben, valamint a település- és területfejlesztésben
6. A hungarikumok és a magyar értékek marketingje
7. A magyar értéktárak államigazgatási intézmény- és szervezetrendszere
8. A hungarikumokról szóló törvény és a hungarikumok gyűjteménye

Minden második héten, a tantárgy gyakorlati foglalkozásain meghívott előadók érkeztek, akik az egyes magyar értékek menedzsmentjéről tartottak interaktív bemutatókat a hallgatónak. Ők az alábbi körből kerültek ki rendszeresen:

1. Hungarikum Szövetség (Birinyi József),
2. Hungarikumokért Felelős Helyettes Államtitkárság (Szakáli István Lóránd),
3. Magyar termék: Pick Szalámi (Madarász László),
4. Magyar termék: Tokaji Kereskedőház (Illés Tamás),
5. Magyar találmány: Béres csepp (Dr. Horváth János),
6. Magyar tradíció: Karcagi birkapörkölt (Nagygyörgy Jenő),
7. Magyar módszer: Pető Módszer (Dr. Tass Ilona),
8. Magyar technológia: Kürt módszer (Kürti Sándor),
9. Magyar gasztronómia: Gundel étterem (Bándoli Attila),
10. Magyar zene: 100 tagú Cigányzenekar (Beke-Farkas Nándor)
11. Magyar sport: Papp Laci (ifj. Papp László),
12. Magyar beatzene: Omega (Benkő László),
13. Magyar halászat: Aranyponty (Lévai Ferenc),
14. Magyar termék: Törley pezsgő (Lőrík Tamás).

A hallgatók a szemeszter végén egy olyan házi dolgozatot nyújtottak be, amely egy általuk tetszés szerint kiválasztott magyar értékkel kapcsolatban kitalált és elvileg kidolgozott mobil-internetes applikáció leírása és üzleti terve kellett, hogy legyen mobil-kijelzős képernyős fantáziaképekkel illusztrálva az applikáció működését. Az applikáció bármilyen magyar nemzeti érték játékos megismertetését tűzhette ki célul, bármelyik korosztálynak dedikálva. Az elkészült műveket az Agrárminisztériumban működő Hungarikum Főosztály munkatársai bírálták, rangsorolták, és minden szemesztert követően a Minisztériumban – esetenként a Parlamentben – egy ünnepélyes díjkiosztó keretében oklevelet és reprezentációs ajándékot vehettek át a nyertesek, akik egy-egy rövid prezentációban mutatták be díjnyertes kreatív alkotásaikat.

A „Hungarikumok” tantárgy további sorsában az oktatás súlypontja 2017-2023 között átkerült a **Nemzeti Közszerálati Egyetem**re, ahová 2016-ban Közigazgatástani intézetvezetőként visszatértem, ti. a Corvinus Egyetem előtt 2000 és 2010 között az Államigazgatási Főiskolán,

⁵ A nemzeti értékek a Kárpát-medence magyarságára is kiterjedtek

majd annak a Corvinus Egyetem keretében működő jogutód karain voltam Közigazgatási Urbanisztika és Közigazgatás-szervezési tanszékvezető.

A Nemzeti Közszerológati Egyetemen 2017-2023 között szintén rendszeresen indítottam egy hasonló tematikájú szabadon választható alapszakos 2+0-ás tantárgyat **Hungarikumok és a nemzeti értékek védelme** címmel. 2020-2023 között négy alkalommal indítottam a **Magyarságtudat** című, szintén hasonló tematikájú, de kisebb óraszámú tantárgyat a Magyar Diplomataképző Akadémián, amely a Külgazdasági és Külügyminisztérium és a Nemzeti Közszerológati Egyetem közös szervezésében jött létre. Végül a kecskeméti **Neumann János Egyetemen** 2021-2023 között indítottam a szabadon választható alapszakos 2+0-ás tantárgyat **Magyarok a világ élvonalában** címmel. Mivel a magyar hallgatók tantárgy iránti érdeklődése erősen csökkent, 2024-től a Neumann János Egyetemen már csak a külföldi hallgatóknak hirdetek meg az angol nyelvű BSc és MBA képzésben egy **Hungarian National Heritage** című „honismereti” tantárgyat. Sajnos el lehet mondani, hogy úgy a Budapesti Corvinus Egyetemen, mint a Nemzeti Közszerológati Egyetemen távozással ez a magyar nemzeti örökséget és értékeket felvállaló tantárgy is megszűnt; nem akadt kolléga, aki fel tudta, vagy akarta volna vállalni az oktatását.

1. táblázat. A Hungarikumok és magyar nemzeti örökségtervezés (BCE) és a Hungarikumok és nemzeti örökségvédelem (NKE) című tantárgyak nappali alapszakos hallgatói létszámai 2014-2019 között

Budapesti Corvinus Egyetem (BCE)			Nemzeti Közszerológati Egyetem (NKE)		
tanév	félév	létszám	tanév	félév	létszám
2014-2015	1	67			
2014-2015	2	20			
2015-2016	1	40			
2015-2016	2	38			
2016-2017	1	64			
2016-2017	2	39			
2017-2018	1	73			
2017-2018	2	29	2017-2018	2	99
2018-2019	1	67	2018-2019	1	29
2018-2019	2	39	2018-2019	2	29
összesen		476 hallgató ⁶	összesen		157 hallgató ⁷

Forrás: saját adatok és szerkesztés

A felismerés

A „hungarikumok” hívószóval bevezetett szabadon választható tantárgy oktatása közben arra lettem figyelmes, hogy amikor a magyar értékekről szóltam, földrajzi helyeiket említettem, gyakran a hallgatók üres tekintetével találkoztam. Ezért néha rákérdeztem, hogy ugye tudják, hogy amiről beszélek az hol van, azt ki írta, az miről híres és így tovább, hiszen ezek részben általános iskolai tananyagokban szerepelnek, részben a középiskolai földrajzi, magyar történelmi, magyar irodalmi tanulmányaik során szükségszerűen találkozniuk kellett az ilyen információkkal. Amikor általában nem kaptam választ ezekre a közbevetett kérdésekre, kíváncsiságtól rákérdeztem néhány – szerintem – alapvető dologra (nagyjából hol található Tokaj és

⁶ Turizmus-vendéglátás, Gazdálkodás és menedzsment, Emberi erőforrások, Gazdaságinformatica, Kereskedelem és marketing, Nemzetközi tanulmányok, Szociológia, Pénzügy és számvitel, Vidékfejlesztési agrármérnök, Alkalmazott közgazdaságtan alapszakokról

⁷ Közigazgatás szervezési alapszakról

Pannonhalmja)⁸, hiszen ezek a hallgatók csak egy-két éve érettségiztek és Magyarországon akkor a legmagasabb (430-450) pontszámmal jutottak be az Egyetemre. Miután az én eredeti végzettségem geográfus, legnagyobb megdöbbenésemre 2015-ben 67 kiválóan érettségizett Corvinus hallgató közül egy sem akadt, aki Pannonhalmát egy sebtében kiosztott vaktérképen 70 km-es körön belül el tudta volna helyezni, Tokaj helyét pedig egy 40 km-es körön belül senki sem tudta lokalizálni. Ugyanezen 67 hallgató között egyetlen egy sem akadt, aki tudta volna, hogy nagyjából hol, melyik megyében van Göcsej vagy az Ormánság, de még azt sem tudta senki, hogy néprajzi tájakról van-e szó egyáltalán. Akár hiszi valaki, akár nem, Makót legtöbbször Tolnában, Sopront Baranyában, a Nagykunságot pedig Veszprém megyében képzelték el; Pannonhalmát legtöbbször Balaton-felvidéki településnek vélték, Tokajt a Mátrába helyezték. Egyik gyakorlaton kíváncsiságból – ezt is szigorúan tananyagon kívül természetesen (!) – *You Tube*-ről néhány „magyar” zenét játszottam be: Erkel Hunyadi („*Meghalt a cselszövő*”) és Egressy Klapka indulója („*Fel, fel vitézek*”), a Monti csárdás, a Hány toborzó („*A jó lovas katonának*”), Brahms: Magyar táncok, Kálmán Imre Csárdáskirálynőjéből a *Hajmási Péter Hajmási Pál*, és végül Berlioz Rákóczi indulója dallamát *senki sem* ismerte, vagy volt hajlandó felismerni.

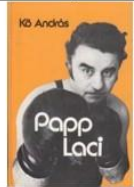

1/a. ábra. Az előadásokon elhangzó magyar földrajzi neveket a hallgatók üres tekintete fogadja, s rákérdezéskor teljes tájékozatlanság derül ki.

A kép forrása: Magic Studio AI

Tananyagon kívül, merő kíváncsiságból kísérleteztem néhány perces vizuális vizsgálódással is, amikor Petőfi arcképét József Attilával, a Pál utcai fiúk íróját Gárdonyi Gézával azonosították, és 2019 május 9-én 29 hallgató egyöntetűen Katona Józsefet jelölte meg a Bánk bán *zeneszerzőjeként*. Ugyanitt Szinyei Merse Pál világhírű Majális című festményét „Pán-Európai piknik” címmel azonosította néhány hallgató, ami már tragikomikus. A – szerintem – meglepően nagyfokú hallgatói tájékozatlanságot a magyar értékek tekintetében az tetőzte be, amikor 2016 április 4-én a szemináriumi foglalkozást az édesapja emlékét ápoló ifj. Papp László tartotta és előzetesen megkérte a hallgatókat, tegye fel a kezét, aki hallott már az édesapjáról. A jelenlévő 24 hallgató közül senki sem tudta, ki volt Papp Laci, majd’ elsüllyedtem szégyenemben. Ekkor határoztam el, hogy egyszer meg fogom mérni a hallgatók kognitív nemzeti identitását – természetesen az adott tantárgy tananyagán kívül, hiszen ez nem egyetemi tananyag (1/b. ábra).

⁸ Egyszer egy éppen akkori HÖK elnökkel autóval mentünk egyetemi ügyben Szarvasra; az ő kocsijával. Mikor indultunk, rákérdeztem: „ugye tudja, hol van Szarvas, merre kell menjünk?” Mire ő: „nem tudom, de ne tessék aggódni, itt a GPS.”

Ki ez a költő? 2018. január 8.	Ki hallott már róla? 2016. április 4.	Ki az író? 2019. május 5.	Mi a festmény címe? 2018. január 8.	Ki a zeneszerző? 2019. május 9.
				
Válasz: József Attila	Válasz: Senki (n: 24)	Válasz: Gárdonyi Géza	Válasz: „Pán-európai piknik”	Válasz: Katona József (n: 29)

1/b. Y generációs közgazdász egyetemi hallgatók tájékozatlansága (saját szerkesztés)

Első körben azonban – mivel 2017-ben a Ludovika Szabadegyetemen is tartottam egy nyilvános szabadegyetemi előadást⁹, egy 10 kérdéses teszttel próbáltam a közönséget interaktivitásra készíteni (példaként lásd a 2., 3. és az 5. ábrákat). Ez a teszt és egy ennek nyomán velem készült interjú megjelent a médiában és óriási felzúdulást keltett az ellenzéki sajtóban, hogy a Corvinus „hungarológia” tanára milyen ostobaságokat tanít és kérdez a közgazdász hallgatóktól: például, hogy „ki volt Koppány vezér dédapja?” Vagy, hogy „hol született Vörösmarty Mihály” – miért kellene ezt tudnia egy egyetemistának, hiszen, „*ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj, s nem tudja hol lakott itt Vörösmarty Mihály*” – ugye.

TEGYÜNK EGY PRÓBÁT!

1.

Írjunk fel egy településnevet a képhez!

2. ábra. A Ludovika Szabadegyetemen 2017-ben tartott előadás egyik tesztkérdése

Kép forrása: saját szerkesztés

Az Internetre 2018-ban kikerült 10 kérdésnek a 2017-es előadásomhoz kapcsolódó tartalma volt. Például az, hogy fel kellett, vagy kellett volna ismernie a közönségnek a Sárospataki várat; indokolható azzal, hogy a jelenleg is használt 500 forintos bankjegyén is látható; vagy amikor Vörösmarty szülőhelyére kérdeztem rá, az azért volt, mert a helymarketing szempontjából egy fontos „városi legendára” a Velencei-tó elnevezésének történetére akartam kitérni, hiszen Kápolnásnyék Velence és a Velencei-tó térségében van¹⁰.

⁹ <https://www.uni-nke.hu/tudomanyos-elet/ludovika-szabadegyetem/ludovika-szabadegyetem-20172018> (2017. október 24.)

¹⁰ Jankovich Ferenc szerint 1476-ban hozták Beatrixot Nápolyból Mátyás királynak. A törökök el akarták fogni természetesen a horvát hegyek között, de a velencei kíséretnek köszönhetően ez nem sikerült. Mátyás az 1476

„KI GÉPEN SZÁLL FÖLÉBE, ANNAK TÉRKÉP E
TÁJ, S NEM TUDJA, HOL LAKOTT ITT
VÖRÖSMARTY MIHÁLY” (RADNÓTI MIKLÓS).

8.

DE: 1476

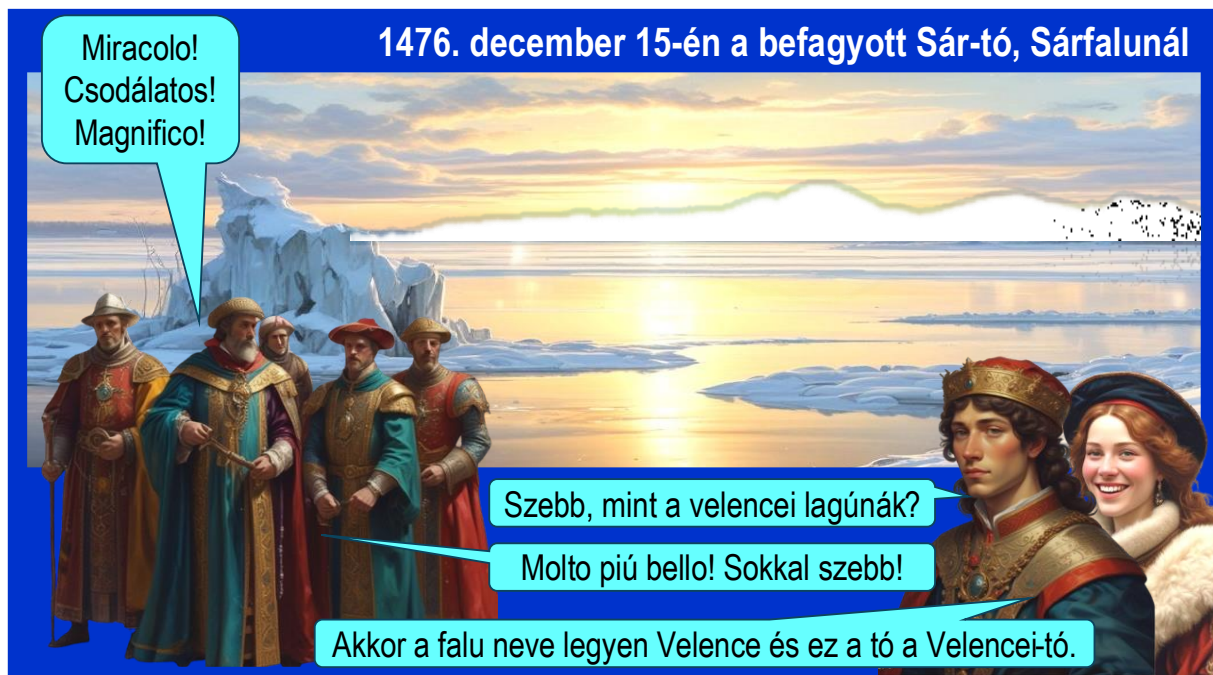
Írjuk fel a település mai nevét!

OKOSTELEFON NÉLKÜL!

(Kápolnásnyék)

3-4. ábra. A Velencei-tó elnevezésre vonatkozó kérdés és a jelenet vizualizálása (lent)

Képek forrása: saját szerkesztés, alsó kép: Magic Studio AI

karácsonyára tervezett budai esküvő előtt pár nappal Székesfehérvárott magyar királynővé koronáztatta Beatrixot, s a velenceiek nagy hangon, már-már bosszantóan hirdették, hogy ez a koronázás nélkülük nem jöhetett volna létre. Amikor Fehérvárról Budára indult a menet, elsőként a mai Velence falunál álltak meg. Kemény tél volt, a tó be volt fagyva, szikrázott a jég a napon, hatalmas jégcsapok lógtak a kis sárkunyhós falu háztetőinek széléről. A velenceiek Mátyás és Beatrix körül tolongva dicsérték a téli táj szépségét. Akkor Mátyás rákérdezett, hogy még Velencénél is szebbnek találják-e ezt a helyet? Az igenlő válasza Mátyás megkérdezte a magyar kísérettől, hogy hívják a kis falut és a tavat? „Sár falu és Sár-tó, felség” volt a válasz, s erre Mátyás Beatrix, valamint a nápolyi és a magyar kíséret nagy derűségére – a velenceiek megszegényítésére –, Velencének és Velencei-tónak nevezte el.

A legnagyobb vihart kavart kérdést – a fiatalabb nemzedékek által legalább a rockoperából ismert Koppány vezér felmenőjére vonatkoztatva – pedig azzal a céllal, s arra számítva tettem fel, hogy a választ senki sem fogja tudni; s ezzel Kós Károly Országépítő című, István király zseniális jellemrajzát nyújtó regényére, annak *elolvasására* szerettem volna a közönség figyelmét felhívni! Tudniillik, aki egyszer is elolvassa ezt a csodálatos regényt, az – azon túl, hogy István királyról képet kap, sohasem fogja elfelejteni, hogy „*Tarhos maradéka Koppány.*”

5-6. ábra. A Koppány vezér felmenőjére vonatkozó kérdés azzal a céllal, hogy Kós Károly regényének elolvasására hívja fel a hallgatóság figyelmét. A regény azt a folyamatot mutatja be szenzációs magyar értéként, ahogy a három erős jellemű asszony – az egyetlen szerelme (a nagybátyja görög felesége, Iréne), az anyja (az erdőelvi Sarolt) és a felesége (a német Gizella) – között „vergődő” gyenge Istvánból hogyan lesz „országépítő” nagy király.

Képek forrása: saját szerkesztés,
alsó kép: Magic Studio AI

A tesztek

A 2018-2019-es tanévben, amikor már a Corvinus Egyetem (BCE) mellett a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen (NKE) is oktathattam a „Hungarikumok” hívószavú tantárgyat, a 2017. évi Ludovika Szabadegyetemen tartott előadás tesztjét írásban is elvégeztettem összesen 106 Corvinus alapszakos és 58 Nemzeti Közszolgálati alapszakos hallgatóval az 1. és a 2. szemeszterben. Ezekhez lehetőség nyílt a Corvinus Egyetemen akkor indított Regionális és környezeti gazdaságtan mesterszakos csoport 23 hallgatóját is megkérdezni – természetesen szigorúan tananyagokon kívül! A gyorsított eredményt a 2.-3. táblázat tartalmazza.

2. táblázat. A Ludovika Szabadegyetemen 2017-ben tartott „Hungarikumok” c. előadásban szereplő 10 motivációs kérdés hallgatói tesztelésének eredménye a 2018-2019-es tanévben

A kérdés irányultsága	BCE BA ⁷	NKE BA ⁸	BCE MA ⁹
Felismeri-e a Sárospataki várat képről?	27 %	12 %	26 %
Tudja-e, hogy Kolozsvárott van a Mátyás király emlékmű szoborkompozíció? [Névtelen]	37 %	37 %	30 %
Tudja-e, hogy a Déri Múzeumban látható a Munkácsy trilógia?	5 %	12 %	17 %
Tudja-e, hogy Madarász: Hunyadi László siratása c. képén az egyik sirató – Garai Mária mellett, az édesanya – Szilágyi Erzsébet ?	22 %	12 %	0 %
Felismeri-e a „Búcsúzás Kemenesaljától” c. költemény kezdő sorairól Berzsenyi Dániel költőt? (Messze setétedik már a Ság teteje stb....)	16 %	0 %	0 %
Tudja-e hogy Koppány vezér Árpádfia Tarhos leszármazottja?	5 %	0 %	0 %
Tudja-e, hogy a Galambóci csatában Rozgonyiné Szentgyörgyi Cicelle mentette meg Zsigmond magyar király és császár életét?	0 %	0 %	0 %
Tudja-e hogy Kápolnásnyéken született Vörösmarty Mihály? (Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj, s nem tudja stb....)	17 %	0 %	1 %
Felismeri-e képről a kecskeméti Cifra palotát ?	55 %	25 %	56 %
El tudja-e egy Magyarország térképen helyezni Tokajt , legalább 40 km-es pontossággal?	38 %	37 %	78 %
Összes (igen)	21 %	15 %	33 %

(7) BCE BA: n = 106 hallgató; (8) NKE BA: n = 58 hallgató; (9) BCE MA: n = 23 hallgató

Forrás: saját adatok és szerkesztés

3. táblázat. A fenti táblázaton ábrázolt felmérési eredményekhez kapcsolódó kiegészítő kérdésekre adott válaszok a Regionális és környezeti gazdaságtan mesterszakon; n = 23

Tudja-e, hogy Rákóczi a Kassai dómban van eltemetve?		34 %
Tudja-e, hogy Aradon van a Magyar Szabadság szoborkompozíció?		0 %
Felismeri-e a Budavár visszafoglalása c. történelmi festményt?		0 %
Tudja-e, hogy a Feszty körkép Ópusztaszeren van?		56 %
Tudja-e, hogy a „boszorkányok nincsenek” kitétel Könyves Kálmán törvénykönyvéből való?		26 %
Tudja-e hogy István király Árpádfia Solt dédunokája?		52 %
Tudja-e, hogy a Nándorfehérvári csatára emlékeztet a déli harangszó Európa-szerte?		86 %
Tudja-e hogy Monokon született Kossuth Lajos?		0 %
Felismeri-e képről a magyar eklektikus építészet remekét a budapesti New York palotát ?		34 %
El tudja-e egy Magyarország térképen helyezni Pannonhalmát , legalább 40 km-es pontossággal?		69 %
Összes (igen)		54 %

Forrás: saját adatok és szerkesztés

Természetesen az ilyen tesztnek nincsen tudományos súlya a magyar identitás vizsgálata szempontjából; annyi volt megállapítható, hogy a hallgatók nem nagyon ismerik Arany János balladáit (Szilágyi Erzsébet, Szentgyörgyi Cicelle), nagyon kevesen olvashatják Kós Károlyt és Berzsenyi, Vörösmarty életrajza is talán hiányos hallgatói ismereteket feltételez. A Regionális és környezeti gazdaságtan mesterszakos hallgatói, mivel nagy részük földrajz alapszakról került az Egyetemre, jó eredménnyel (78 %-kal) lokalizálták Tokajt. A mesterszakos hallgatók kiegészítő kérdéseire átlagosan a közepesnél erősebb válaszok érkeztek, itt Kossuth szülőhelye, akár csak Vörösmartyé nem közismert; továbbá a magyar nemzeti szobrászművészet egyik legkiválóbb alkotását, Zala György mostohaorsú aradi Szabadság szobor kompozícióját¹¹ borítja sajnálatos módon teljes homály.

Amikor ezek a nem hivatalos felmérések és a BB generáció szemszögéből evidenciának „gondolt” magyar irodalmi, történelmi, földrajzi, művészettörténeti tudásszint – számomra – meglepő hiánya miatt a sajtónak is nyilatkoztam, az ellenzéki sajtóorgánumok – jogos – kritikái mellett az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának egyik tudományos diákköre is meghívott 2019-ben, hogy a magyar identitásról beszéljünk. Nagyjából 15-20 joghallgató várt, akiket azzal „rohantam le,” hogy az én egyetemista kori barátnőm a szegedi jogi karon végzett 1982-ben, és diplomamunkájának a címe az volt, hogy *„Repül a nehéz kő”* – még alcímre sem volt szükség –, s vajon tudják-e mi lehetett a dolgozat témája? Minek a jogállásának a feldolgozása a magyar jogtörténetben? Amíg egyáltalán Toldiig eljutottunk, s még utána is, többször is idéznem kellett – *ad hoc* emlékezetből – a Toldiból: „Toldi György pediglen, miután torkig itta, ette magát egy öreg karosszékre vette, s az eresztől gyönyörködve nézi, miként játszadoznak csintalan vitézi.” Vagy a dárda dobálásnál: „Túrta Miklós túrta, ameddig túrhette, hanem midőn egy dárda vállá csontját érte, iszonyatosképp megharagutt’ érte!” A végét erősen hangsúlyoztam az „erős felindulás” végett. De nem volt elég, tovább kellett idéznem: „S a malomkövet, melyen ült, felkapta, s Toldi György bosszantó népe közé dobta.” Hát mi történt? Valószínűleg megsebesült valaki – vélték a hallgatók. Kénytelen voltam a halálesetig vinni az idézetet, amíg megszületett az első – kiábrándító – megfejtés (lásd 7. ábra).

Repül a nehéz kő: ki tudja, hol áll meg? Ki tudja, hol áll meg s kit hogyan talál meg?

Elrepült a nagy kő, és ahol leszállt, egy nemes vitéznek lőn szörnyű halála ...

„Hát, ... gondatlanságból elkövetett emberölés lehetett a diplomamunka témája” ...

7. ábra. Arany János Toldija sem nagyon volt ismert az ELTE joghallgatók tudományos diákkörében – pár évvel az irodalom érettségi után

Forrás: saját szerkesztés és Magic Studio AI

¹¹ Középen a Magyarországot megszemélyesítő Hungária fegyveres nőalakkal, körben az ébredő, a harcoló, az áldozatvállaló és a haldokló magyar szabadság allegorikus figuráival, lent körben az aradi vértanúk románok által rendszeresen megbecstelenített domborműveivel.

Természetesen pozitív visszajelzések is érkeztek; egy szintén BB generációs ausztráliai magyar mesélte egy élményét, amit egy pesti villamoson tapasztalt az 1960-as években, amikor egy piaci vásárlás után egy testes asszonyság ment végig a villamoson; s az ott ülő két „huligán” közül az egyik megjegyzést tett a hölgyre; mire a másik, szintén kötekedve, rendreutasította a haverját (lásd 8. ábra). *Elvonul a hadnép hosszú tömött sorban, Toldiról beszélnek az egész táborban; egyik mondja: szép öcsém, be nagy kár, hogy apád paraszt volt, s te is az maradtál. ... Toldi meg nagybúsan hazafelé ballag, vaskos lábnyomától messze reng a parlag, mint komor bikáé, olyan a járása, mint a barna éjféli szeme pillantása ...* (Arany János). Ennyit a Toldiról.

8. ábra. Beszólás egy pesti villamoson az 1960-as években – szépirodalmi idézetekkel!

Forrás: Magic Studio AI

Ahogy az 1960-as évekre visszagondol a BB generáció, elkerülhetetlen, hogy ne jutna eszébe a kor két nagy beatzenei óriása, az Omega és az Illés. Koncz Zsuzsa énekelt többek között az „Ezek a fiatalok” című filmben is, hogy „A házmester egy zsémbes öreg néni, nem változik, évek óta semmit se’ » Jaj, ezek a fiatalok! » így beszél. Azt hiszi, hogy korosztálya többet ér!” Érdemes elgondolkodni az értékek változásán, hiszen Arany János Toldija előtt is születtek, léteztek magyar értékek, melyek ismeretét az idősebb generációk elvárták a fiatalabb generációktól, de sok érték feledésbe merült is, és mindig újak teremtődtek helyettük. Igaza volt a 2017-es előadásomat kritizáló ellenzéki sajtónak: még ha más didaktikai céllal is tettem fel a kérdést Tarhos – Koppány relációban, az ilyen tudásra természetesen nincsen és nem lesz szükségük a mai generációknak; még azt sem kell/illik tudniuk, hol született Kossuth vagy Vörösmarty. Majd tudják a monokiak meg a kápolnasnyékiek és felhasználják a településmarketingjükből. És ha mégis véletlenül szükség lenne egy olyan információra, hogy ki is volt Rozgonyiné Szentgyörgyi Cecília, hát egy szempillantás alatt megnézik a neten, azonnal megmondja nekik a mesterséges intelligencia.

A mai fiatalok, a Z generációsok az egyetemeken viszont olyan dolgokat tudnak, olyan online applikációkat, amivel új értéket teremthetnek, és azokkal kapcsolatban is sok hosszan tartó memória egység, a kreativitásuk építőkövei raktározódik el a tudatos agykérgükben, tehát még attól sem kell tartani, hogy kevésbé lesznek kreatívak. Erre nagyon sok bizonyítékot is találtam, amikor mind a Corvinus Egyetemen, mind a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen kézhez kaptam a – nem a mesterséges intelligencia által készített – vizsgadolgozatokat a hallgatóktól.

Legtöbbjük kreatív, professzionális munka volt. Mint említettem, a feladat egy szabadon választott magyar érték mobilinternetre játékosított („gamifikált”) bemutatása volt szabadon választott korosztálynak. Tehát egy játék applikációt kellett kitalálniuk, annak működését és üzleti tervvel dokumentált fenntarthatóságát kellett bemutatniuk.

A számos – több száz – hallgatói dolgozat közül csak egy-egy kiragadott példát említek. Óvodásoknak kitalált mobilinternetes alkalmazásban a felhasználó egy pulikutya alakját veszi fel, aki a Hortobágyon kóborol virtuális valóság környezetben és őshonos állatokkal találkozik, barátkozik, mint a daruval, a szürkemarhával, a racka birkával, a gólyával a komondorral és így tovább, közben megismeri azok tulajdonságait. Vagy felnőtteknek való alkalmazás, hogy a felhasználó Magyarország térképén különféle néprajzi tájakra téved, ahol találkozik az egyes táj-jellegű ételekkel, mint a dödőllével, a slambuccal, a szegedi halászlével, kürtös kaláccsal és így tovább. Miután kiválaszt egy ételt, egy virtuális élelmiszer raktárból kiválasztja a – szerinte – hozzávalókat, és egy virtuális konyhában elkészíti, kiméri, megfőzi, megsüti az illető ételt. A végén a rendszer pontozza, hogy hány csillagosra sikerült elkészíteni. Turistáknak készült alkalmazás, hogy Budapesten sétálva, egyes épületekre irányítja a felhasználó a mobilját, s azon megjelenik egy városi legendához köthető animáció; egy-egy olyan személy kísértete, aki éppen ahhoz az ódon házhoz kötődik – mint például a pesti oldalon a Thököly úti „kőszűz”, aki elmeséli a történetét. Lehet, hogy a legtöbb hallgató egyáltalán nem tudja, hol van az Ormánság, de ha egy feladatot kapna az Ormánság nemzeti értékeinek online játékosított bemutatására, bizonyos vagyok benne, hogy elsőrendűen oldaná meg a feladatot.

9. ábra. Corvinus hallgatók a magyar nemzeti értékeket bemutató mobilinternetes alkalmazásról szóló dolgozataik után járó Hungarikum-díjak átvételekor az Országház Vadász-termében (2016-ban)

Forrás: saját fénykép; nem AI 😊

A nemzeti identitás mérése

2020-2023 között *Magyarságtudat* címmel tartottam kurzust a posztgraduális Magyar Diplomáciai Akadémia képzésében a Nemzeti Közsolgálati Egyetem tanáráként. Az egyik évfolyamból 13 fő 2022-ben kitöltött egy 59 darab, öt részes válaszlehetőségű (kvintilis) kérdésből álló identitás kérdőívet. Külön kérdések vonatkoztak a kognitív, az érzelmi és az akciós identitás mérésére. 15 kérdés esetében a „mennyiségi” választ a kérdőív végén 15 multimédiás bejátszásra (kép, animáció és zene felismerésre) adott válasz súlyozta. Az alábbiakban a kérdésekre adott válaszok százalékos kiértékelése szerepel. Természetesen itt a válaszadók alacsony létszáma miatt inkább a módszertan lehet vita tárgya, a következtetések kis számú posztgraduális – bár a külügyek területén, a külügyminisztériumban dolgozó – hallgató identitását tükrözik, nem lehet általánosítani, ezért két helyen Tözsér Anett (2020) és Veres Valér (2008) sokkal jelentősebb, majdnem 3 ezres mintaszámú kérdőíves kiértékelésének egy-egy részét is csatolom.

4. táblázat. Az identitás kérdőív 1-5.

1. Ön szerint lazulnak-e a családjával, rokonaival tartott kapcsolata az internetes közösségi oldalak használata miatt? (Akciós)				
12,5 % egyáltalán nem	25 % inkább nem	37,5 % is-is	12,5 % inkább igen	12,5 % nagyon
2. Ön szerint lazulnak-e az itthoni (magyarországi) barátaival tartott kapcsolata az internetes közösségi oldalak használata miatt? (Akciós)				
25 % egyáltalán nem	12,5 % inkább nem	50 % is-is	12,5 % inkább igen	0 % nagyon
3. Ha hosszabb ideig külföldön van, érez-e honvágyat? (Érzelmi)				
0 % egyáltalán nem	0 % inkább nem	25 % is-is	50 % inkább igen	25 % nagyon
4. Ha külföldön dolgozna, hazajönne-e, amikor anyagilag már jobban állna? (Akciós)				
0 % nem	12,5 % inkább nem	25 % talán	37,5 % inkább igen	25 % igen
5. Ha külföldön dolgozna és gyermeket várna, itthon járatná-e óvodába/iskolába? (Akciós)				
25 % nem	37,5 % inkább nem	0 % talán	25 % inkább igen	12,5 % igen

5. táblázat. Az identitás kérdőív 6-11.

6. Ha hosszabb ideig távoli országban tartózkodna, kizárólag külföldiek társaságában, örülne-e ha váratlanul magyarokkal találkozna, ill. magyar szót hallana a környezetében? (Érzelmi)				
0 % nem	12,5 % inkább nem	12,5 % is-is	12,5 % inkább igen	62,5 % igen
7. Szívesebben élne egy másik országban? (Akciós)				
12,5 % igen	0 % inkább igen	37,5 % talán	37,5 % inkább nem	12,5 % nem
8. Mennyire érzi jól magát Magyarországon? (Érzelmi)				
0 % egyáltalán nem	12,5 % inkább nem	50 % is-is	25 % inkább jól	12,5 % nagyon jól
9. Szívesen beszél külföldi ismerőseinek Magyarországról? (Érzelmi)				
0 % nem	12,5 % inkább nem	37,5 % is-is	50 % inkább igen	0 % igen
10. El tudna-e készíteni, vagy elkészíttetni külföldi ismerőseinek egy olyan jellegzetes ételt, amiről azt gondolja, hogy magyar? (Akciós)				
0 % nem	0 % inkább nem	0 % talán	25 % inkább igen	75 % igen
11. Meg tudna-e nevezni (esetleg elénekelni) külföldi ismerőseinek (adott szituációban) magyar népdalokat? (Akciós)				
37,5 % egyet-kettőt	12,5 % hárm-at-hat-at	37,5 % hat-at - tíz-et	12,5 % tíz-et - húsz-at	0 % húsz-nál több-et

6. táblázat. Az identitás kérdőív 12-17.

12. Meg tudná-e tanítani külföldi ismerőseit (adott szituációban) a csárdást táncolni? (A)				
37,5 % nem	25 % inkább nem	25 % talán	0 % inkább igen	12,5 % igen
13. Külföldiek társaságában büszkén vállalja, vagy inkább szégyelli magyarságát? (Érzelmi)				
0 % szégyellem	0 % kissé szégyellem	25 % is-is	62,5 % inkább büszke	12,5 % büszke vagyok
14. Ha egy nemzetközi sporteseményt néz, mennyire szurkol a magyar sportoló/k/nak? (A)				
0 % közömbös	0 % kicsit	25 % közepesen	25 % jobban	50 % nagyon
15. Vannak-e olyan kedves gyermekkori élményei, amelyek magyar földrajzi hely(ek)hez kötődnek? (Érzelmi)				
0 % nincsenek	12,5 % kevés	12,5 % is-is	25 % jónéhány	50 % sok van
16. Ha külföldi vendégét étterembe viszi, tudatosan ajánl neki magyar készítésű ételt és italt? (Akciós)				
0 % nem szempont	0 % nem valószínű	12,5 % talán	50 % lehetséges, igen	37,5 % igen, biztosan
17. Szeretné, ha élete párja külföldi lenne? (Akciós)				
0 % igen	12,5 % inkább igen	50 % nem szempont	25 % inkább nem	12,5 % nem

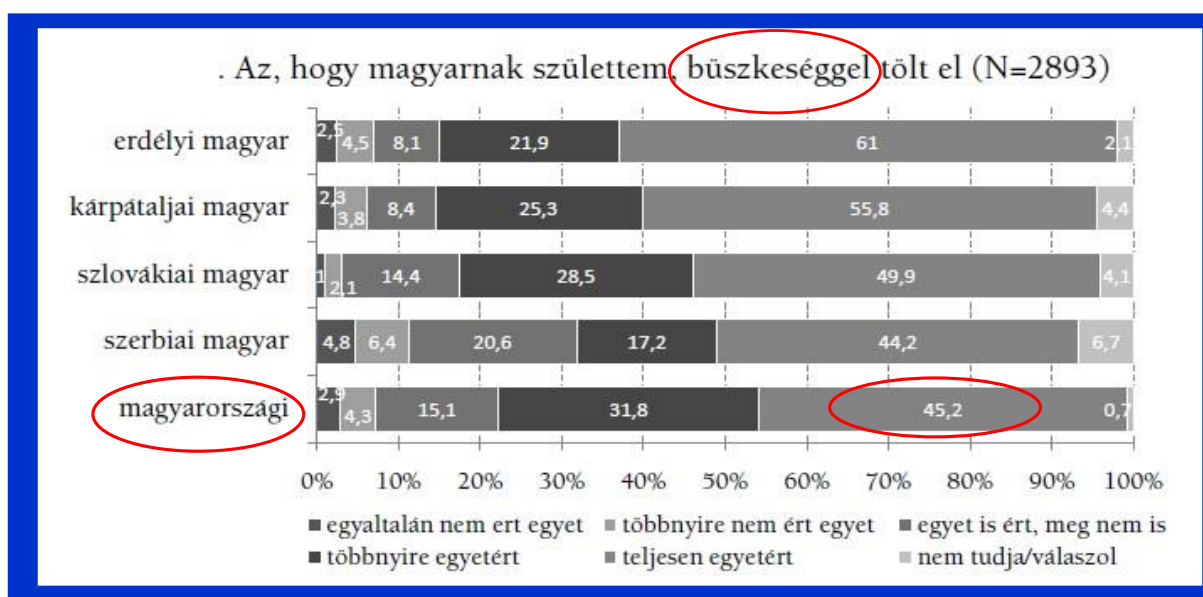
A fenti kérdések között a magyar akciós identitásban a főzésen kívül gyenge az ének és a tánc (11. és 12. kérdés), az érzelminél kedvezőtlen az, hogy igazán szívesen nem beszél a külföldieknek Magyarországról (9. kérdés, 0 %), vagyis nem igazán büszke a magyarságára, amit erősít a direkt rákérdezésnél a 100 % hiánya is (a 13. kérdésnél). Erősen megoszlik az is, hogy szívesebben élne-e egy másik országban (7. kérdés).

10. ábra. Herczeg Ferenc által megidézett párbeszéd a kuruckor hajnalán, amely frappáns választ ad a nemzetiségüket szégyellőknek

Kép forrása: Magic Studio AI

7. táblázat. A Kárpát-medencei magyar lakosság identitása

Forrás: Tózsér Anett (2020)

A sokkal nagyobb mintaszámú felmérésben az lehet sokaknak elkésérítő, hogy a magyarságára büszke népesség aránya a magyarországi magyarok körében általában kisebb, mint a külföldön, akik pedig saját „érdekeik ellenére” is magyarok – immár több, mint száz éve.

A 8. táblázatban a magyar népdal kedvelése 0%-on áll (20. kérdés); az eredetileg európai értéket is képviselő tradicionális (magyar) vallási nevelés fontosságának a megítélése is nagyon megosztott (a 21-22-23. kérdéseknél); a válaszadók nem tulajdonítanak nagy jelentőséget a vallásnak és az általa közvetített erkölcsi, morális normáknak.

8. táblázat. Az identitás kérdőív 18-23.

18. Ön fontosnak tartaná, hogy a gyermeke jól ismerje a magyar kultúra híres meséit? (Érzelmi)				
0 %	0 %	25 %	25 %	50 %
inkább nem	nem különösen	nem szempont	inkább igen	feltétlenül
19. Ha az Ön gyermekének kedve volna a tánchoz, örülne-e neki, ha gyermeke magyar néptáncot (is) tanulna? (Akciós)				
0 %	0 %	0 %	87,5 %	12,5 %
közömbös lenne	kicsit örülnék	közepesen	örülnék	nagyon örülnék
20. Szeretné, ha a gyermeke magyar népdalokat is tanulna énekelni? (Akciós)				
0 %	12,5 %	12,5 %	75 %	0 %
mindegy	kicsit	közepesen	szeretném	nagyon
21. Ön járatná a gyermekét vallási értékeket közvetítő foglalkozásokra? (Akciós)				
25 %	12,5 %	25 %	25 %	12,5 %
nem	nem valószínű	talán	valószínű	igen
22. Ön örülne neki, ha a gyermeke valamely vallási értékrend szerint élne? (Akciós)				
0 %	37,5 %	37,5 %	0 %	25 %
nem	nem valószínű	talán	valószínű	igen
23. Fontosnak tartaná, hogy a gyermeke ismerje a keresztény - zsidó értékrendet és a szerint éljen? (Akciós)				
25 %	12,5 %	12,5 %	37,5 %	12,5 %
nem	inkább nem	közepesen	inkább igen	igen

9. táblázat. Az identitás kérdőív 24-29.

24. Ön szívesen venné, ha a gyermeke egy magyar cserkészcsapat tagja lenne? (Akciós)				
12,5 %	0 %	37,5 %	50 %	0 %
nem	nem valószínű	talán	valószínű	igen
25. Az Ön számára mennyire fontos, hogy magyar terméket vásároljon, ha az élelmiszer és minősége megegyezik a versenytársaiéval? (Akciós)				
0 %	0 %	25 %	37,5 %	37,5 %
nem	inkább nem	közömbös	inkább igen	nagyon
26. Az Ön számára mennyire fontos, hogy magyar terméket vásároljon, ha az ruházati cikk és minősége megegyezik a versenytársaiéval? (Akciós)				
0 %	0 %	50 %	25 %	25 %
nem	inkább nem	közömbös	inkább igen	nagyon
27. Az Ön számára mennyire fontos, hogy magyar terméket vásároljon, ha az műszaki cikk és a paraméterei megegyeznek a versenytársakéival? (Akciós)				
0 %	0 %	37,5 %	25 %	37 %
nem	inkább nem	közömbös	inkább igen	nagyon
28. Ha azt hallja, hogy „otthon” lelki szemei előtt /tudatában/ magyarországi helyek jelennek meg? (Érzelmi)				
12,5 %	0 %	12,5 %	37,5 %	37,5 %
nem elsősorban	kevésbé	fele-fele	inkább	kizárólag
29. Ha azt hallja „barátaim” lelki szemei előtt /tudatában/ magyar személyek jelennek meg? (Érzelmi)				
0 %	0 %	12,5 %	37,5 %	50 %
nem elsősorban	kevésbé	fele-fele	inkább	kizárólag

A 9. táblán látható kérdések közül kiemelhető, hogy a mai digitális világban az egyik legimpulzívabb és a környezettudatos nevelést is elősegítő élő kisközösség – a cserkészlet – preferenciája nem élvez abszolút elsőséget (24. kérdés). Ugyanakkor a magyar baráti kör – és ez kedvező – elég jelentős, összességében több mint 80 %-os preferenciát élvez 29. kérdés). A legsikeresebb értelmiség körében a külföldi magyarok esetében is tetten érhető a kozmopolita globalizmus hatása (lásd 11. ábra).

11. ábra. A magyar érzelmi identitás halványulása.

2024-ben egy nemzetközi konferencián autóbusz kirándulás alkalmával beszélgettem egy csinos professzor asszonnyal, aki egy erdélyi városban magyar szülőktől született; anyanyelve tehát magyar, román iskolákba járt, francia férje van, Bécsben él, Németországban dolgozik. A magyar mellett románul, franciául, németül és természetesen angolul beszél.

Kép forrása: Magic Studio AI

10. táblázat. Az identitás kérdőív 30-35.

30. Úgy érzi, hogy Magyarországon az Önt érintő, vagy érdeklő területen fontos-e, számít-e az Ön (ill. az Ön korcsoportjának a) véleménye? (Akciós)				
12,5 % egyáltalán nem	37,5 % inkább nem	37,5 % talán	12,5 % inkább igen	0 % biztosan
31. El tudná-e mondani fejből a Himnusz minden versszakát? (Érzelmi)				
37,5 % nem	37,5 % nem egészen	25 % talán	0 % majdnem	0 % igen
32. Tudja-e, hogy a magyar pénzek (az érmekeken és a bankjegyeken) kiknek/miknek a képei vannak? (Kognitív)				
0 % egyet sem	50 % néhányat	12,5 % a felét	12,5 % majdnem mind	25 % mindet
33. Ön fenntartaná, népszerűsíteni, szívesen látná a húsvéti locsolkodás szokását? (Akciós)				
12,5 % nem	0 % inkább nem	12,5 % talán	25 % inkább igen	50 % igen
34. Ha Magyarországot katonai támadás érné, Ön jelentkezne a magyar hadseregbe, vagy valamilyen módon segítené a védekezést? (Akciós)				
12,5 % nem	25 % nem valószínű	12,5 % talán	25 % valószínűleg	25 % igen
35. Elszorul-e a torka, ha azt látja a hírekben, hogy a határon túli magyarokat – magyarságukért – bántalmazás éri? (Érzelmi)				
12,5 % nem nagyon	12,5 % kicsit	37,5 % kissé	12,5 % igen	25 % igen, nagyon

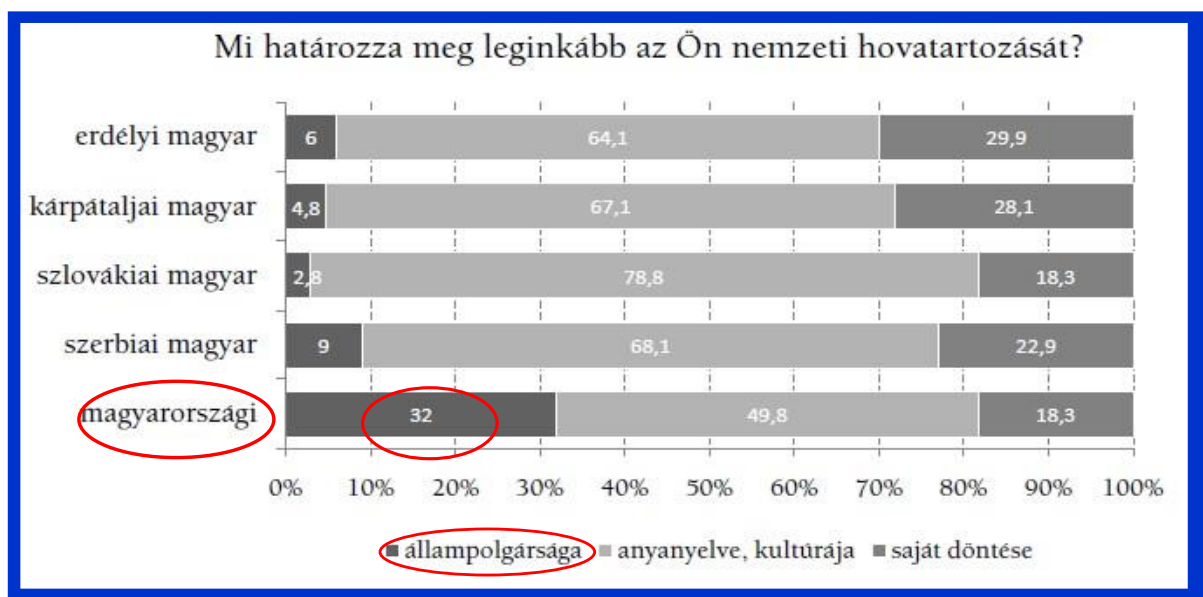
Az érzelmi identitás esetében sajnálatos a Himnusz ismeretének hiánya (31. kérdés), és a külhoni magyarság esetében tanúsított empátia alacsony volta (lásd a 10-11. táblázatok kérdéseit). A határon túli magyarok védelme demonstráció és adakozás tekintetében (39-40. kérdés) megdöbbentő módon – nem, hogy alacsony, de egyenesen – 0 %!

Biztató viszont, hogy a válaszadók több mint a fele nagy mértékben, összességében pedig 100 %-uk igényelné, hogy több magyar történelmi nagyjátékfilm készüljön (41. kérdés).

11. táblázat. Az identitás kérdőív 36-41.

36. Elszorul-e a torka, ha azt látja a hírekben, hogy a határon túli magyar műemlékeket megrongálják, tönkreteszik? (Érzelmi)				
12,5 % nem nagyon	12,5 % kicsit	25 % kissé	12,5 % igen	25 % igen, nagyon
37. Mennyire esik rosszul Önnek, ha Magyarországot – pártállástól függetlenül – elítélő külföldi megnyilvánulást tapasztal? (Érzelmi)				
0 % nem nagyon	12,5 % kicsit	37,5 % közepesen	37,5 % eléggé	12,5 % nagyon
38. Mennyire esik rosszul Önnek, ha a környező országok iskolai tankönyveiben a magyar történelmet meghamisító, a történelmi és/vagy a jelenlegi magyar államot vádoló információk szerepelnek? (Érzelmi)				
0 % nem nagyon	0 % kissé	0 % közepesen	50 % eléggé	50 % nagyon
39. Részt venne-e – adott esetben – politikai szimpátiatüntetésen a környező országok magyarsága védelmében? (Akciós)				
25 % nem	25 % inkább nem	25 % talán	25 % inkább igen	0 % igen
40. Adakozna-e – felhívás esetén – a környező országok magyarsága védelméhez? (Akciós)				
25 % nem	25 % inkább nem	50 % talán	0 % inkább igen	0 % igen
41. Örülne-e, ha több magyar, történelmi témájú nagyjátékfilm készülne? (Akciós)				
0 % nem	0 % inkább nem	0 % is-is	35,5 % inkább igen	62,5 % igen

12. táblázat. A magyarok nemzeti és állampolgári identitása

Forrás: Veres Valér (2008)

A 12. táblázatban a magyarországi és a külföldi magyarság körében végzett nagymintaszámú (n=2893) felmérés eredménye a külföldi magyarsággal szemben kialakuló/kialakult érzelmi identitás szempontjából kiábrándító. A magyarországi magyarok 32 %-a gondolja úgy, hogy a nemzeti hovatartozást az állampolgárság határozza meg! Ezt nyilvánvalóan belpolitikai meggyőződés és pártpreferencia, pontosabban a nemzeti kormány ellenzékének a narratívája alakította ki a válaszadók egyharmadánál, tudni illik, hogy bárhogyan is foglaljon állás a kormány, azzal mindig ellentétes véleménnyel kell élni. Sajnálatos, hogy a 8 magyar világörökségi helyszínt senki sem tudná felsorolni (13. táblázat, 45. kérdés) és hogy egy magyar diplomataképző akadémián, csak a hallgatók egyharmada örülne egy magyar sikernek (13. táblázat, 44. kérdés).

13. táblázat. Az identitás kérdőív 42-47.

42. Ön magyar nemzeti tragédiának tartja-e Trianont? (Érzelmi)				
0 %	12,5 %	12,5 %	12,5 %	62,5 %
nem érdekel	inkább nem	is-is	inkább igen	igen
43. Büszke-e a magyar történelemre? (Érzelmi)				
0 %	0 %	25 %	62,5 %	12,5 %
nem tudom	nem	kicsit	közepesen	igen
44. Örül-e – pártállástól függetlenül – egy külföldön történt magyar diplomáciai sikernek? (Akciós)				
12,5 %	0 %	25 %	25 %	37,5 %
nem	inkább nem	is-is	inkább igen	igen
45. Fel tudná sorolni az UNESCO magyar Világörökség helyszíneit? (Kognitív)				
25 %	25 %	25 %	25 %	0 %
nem, egyet sem	néhányat	a felét	majdnem mind	igen, mindet
46. Szereti a magyar konyhát, illetve a magyaros ételeket? (Akciós)				
0 %	0 %	12,5 %	12,5 %	75 %
nem	inkább nem	is-is	inkább igen	igen
47. Úgy érzi, hogy elég ismerettel (aktív tudással) rendelkezik a magyar történelemből? (Kognitív)				
0 %	37,5 %	0 %	25 %	37,5 %
nem	inkább nem	talán	inkább igen	igen

Ezt a választ a 63. kérdés súlyozni fogja!

14. táblázat. Az identitás kérdőív 48-53.

48. Úgy érzi, hogy elég ismerettel (aktív tudással) rendelkezik a magyar földrajz terén? (Kognitív)				
0 %	37,5 %	12,5 %	12,5 %	37,5 %
nem	inkább nem	talán	inkább igen	igen
<i>Ezt a választ a 64. kérdés súlyozni fogja!</i>				
49. Hány magyar filmet tudna felsorolni? (Kognitív)				
25 %	12,5 %	37 %	12,5 %	12,5 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
<i>Ezt a választ a 69. kérdés súlyozni fogja!</i>				
50. Hány magyar regényt tudna felsorolni? (Kognitív)				
37,5 %	12,5 %	25 %	0 %	25 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
51. Hány magyar író tudna felsorolni? (Kognitív)				
0 %	37,5 %	37,5 %	0 %	25 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
52. Hány magyar költőt tudna felsorolni? (Kognitív)				
0 %	37,5 %	37,5 %	12,5 %	12,5 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
53. Hány magyar verset tudna felsorolni? (Kognitív)				
12,5 %	37,5 %	12,5 %	0 %	37,5 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
<i>Ezt a választ a 68. kérdés súlyozni fogja!</i>				

A magyar történelemre, földrajzra, filmművészetre, költészetre, műemlékvédelemre, találmányokra, sport- és szakmai világsikerekre vonatkozó kérdéseket (pl. a 47., 48., 49., 54., 56. és 59. kérdések), ahol számokkal, mennyiségileg kellett állást foglalni, a felmérés végén szereplő audiovizuális animációk felismerési aránya súlyozza a kérdőívben megadott válaszokat.¹²

15. táblázat. Az identitás kérdőív 54-59.

54. Hány magyar műemléket tudna felsorolni? (Kognitív)				
25 %	25 %	12,5 %	25 %	12,5 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
<i>Ezt a választ a 61. kérdés súlyozni fogja!</i>				
55. Hány magyar (vagy magyar származású) tudóst tudna felsorolni? (Kognitív)				
37,5 %	25 %	37,5 %	0 %	0 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
56. Hány magyar találmányt tudna felsorolni? (Kognitív)				
25 %	50 %	25 %	0 %	0 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
<i>Ezt a választ a 74. kérdés súlyozni fogja!</i>				
57. Hány magyar kutyafajtát tudna felsorolni? (Kognitív)				
37,5 %	0 %	25 %	25 %	12,5 %
≤ 1	2 - 3	4 - 5	6 - 7	8 - 9.
58. Hány magyar királyt tudna felsorolni? (Kognitív)				
12,5 %	25 %	12,5 %	12,5 %	37,5 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
59. Hány magyar világsikert tudna felsorolni az utóbbi évtizedből – 2010-től napjainkig a sport, a művészetek, a tudomány és a szakmák területén? (Kognitív)				
25 %	25 %	25 %	0 %	25 %
≤ 3	4 - 9	10 - 14	15 - 19	20 ≤
<i>Ezt a választ a 67. kérdés súlyozni fogja!</i>				

¹² Az animációk vagy képek felismerési aránya javítja, vagy rontja a megadott válaszokat alacsonyabb, vagy magasabb intervallumba sorolva őket.

16. táblázat. A Nemzeti Közszerológati Egyetem és a Külgazdasági – és Külügyminisztérium Magyar Diplomáciai Akadémia posztgraduális hallgatóinak kognitív (ismeretekre vonatkozó), affektív (érzelmi), akciós (cselekvési) és összesített nemzeti identitás értékelése 2022-ben (n= 13)

Identitás	gyenge	gyenge-közepes	közepes	közepes-erős	erős
Kognitív	17 %	29 %	23 %	11 %	20 %
Érzelmi	5 %	9 %	23 %	33 %	30 %
Aksiós	11 %	13 %	26 %	26 %	24 %
Összesített	11 %	16 %	24 %	24 %	25 %

Forrás: saját szerkesztés

Ha a 16. táblázat összesítéseit szemléletesebb formában tekintjük, a 12. ábráról leolvasható, hogy a nemzeti identitás alapját jelentő kognitív, azaz jelen esetben a magyarsággal kapcsolatos ismeretek tekintetében voltak a leggyengébbek a Magyar Diplomáciai Akadémia posztgraduális hallgatói: 46 %-ban gyenge, ill. gyenge-közepes eredménnyel. Az akciós identitásuk már erősebb (50 %-ban erős, ill. közepes-erős). Ennek oka – attól eltekintve, hogy a külhoni magyarsággal szemben vállalt szolidaritásuk gyenge –, ha Magyarországot katonai támadás érné, 25-25 %-ban jelentkeznének a hadseregbe (10. táblázat, 34. kérdés), illetve a húsvéti locsolkodás népszokását 25-50, azaz 75 %-ban fenntartanák (10. táblázat, 33. kérdés). A legerősebbnek bizonyult a felmérés során az érzelmi identitás, amely összességében 33 + 30 = 66 %-ban erős, ill. közepes-erős.

Az érzelmi identitás viszonylagos erőssége optimizmusra ad okot a nemzeti identitást tekintve, ugyanakkor a kognitív nemzeti identitás defektusa – amely, mint alap, nagyon fontos¹³ – aggodalomra ad okot. Különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a mért csoportot a Külgazdasági és Külügyminisztérium munkatársai alkotják, akik diplomatának készülnek!

12. ábra. A Magyar Diplomáciai Akadémia program 2022. évi posztgraduális hallgatói kognitív (gyenge), akciós (közepes), affektív (erős) nemzeti identitásának vizuális interpretációja

Forrás: saját szerkesztés

¹³ Csak azt a nemzeti értéket védjük meg (az akciós identitás jegyében), amelyet szeretünk (az érzelmi identitás jegyében) és csak azt az értéket szerethetjük, amelyet ismerünk (a kognitív identitás jegyében).

A nemzeti identitás hagyománygazdagsága

Az eddigi alfejezetek, a felmérések és a tesztek tanúsága szerint a most egyetemista Z generációban¹⁴ nagyon erős a kognitív magyar nemzeti identitásban tapasztalható defektus a 20. század második felében az általános és középfokú oktatásban elvárt normához viszonyítva elsősorban a magyar történelem, a magyar földrajz és a magyar irodalom tekintetében.

Ennek fiziológiai okai is vannak; a karrier célok elérésében a magolással teljesített középiskolai tananyag érzelmekkel kísért speciális érdeklődés hiányában nem marad meg a tudatos agykéregben hosszú ideig, mivel a beleerőltetett információ emocionális hatása a tudatalattiban nem „altatta el” a Freund Tamás és csapata által felfedezett interneuronokat, a memória egységek¹⁵ erősségét szabályozó *pace-maker* idegsejteket. Ezért az érzelemmentes, tudatos tanulás csak rövidtávon hatásos, nem biztosítja a kreativitás építőköveit jelentő hosszan tartó memóriaegységek megjelenését a tudatos agykéregben. Freund Tamás azt is kimutatta, hogy a tudatalatti interneuronok az érzelmekre reagálnak, így működésük tudatosan nem befolyásolható. Az agykéregben található hosszan tartó memória egységek mennyiségéért, vagyis a kognitív tudásért „felelős” interneuronokat érő érzelmek között előkelő helyen áll az egyén szülőhelyéhez (szülőházához, szülővárosához, szülőföldjéhez) és a családjához kötődő információkra való reagálás. A mobilinternet korszakában hiába van így a világ összes kognitív tudása az egyének kezében vagy zsebében – a kreativitást nem ez, hanem a tudatos agykérgében lévő, egyenként haszontalan, vagy lexikális információk tömege biztosítja. Olyan ez, mint a LEGO építőkocka: néhány darabból semmit, néhány százból már valamit, néhány tízezerből már bármit meg lehet építeni. Az emberi tudatos agykéreg kapacitása elképzelhetetlenül nagy; 100 milliárdszor 20 ezer pozitív-negatív idegvégződéssel. A világhírű magyar kutató felfedezéséből az is nyilvánvaló, hogy az alap- és középfokú oktatást (is) érzelmek generálásával kell(ene) végezni azért, hogy minél több haszontalan, lexikális tudás rögzüljön a tanulók tudatos agykérgében, attól függetlenül, hogy ezeket másodpercek alatt megtalálnák az interneten – ha valaha szükségük lenne rájuk, mint ahogy nem lesz rájuk szükségük a karrierjükhöz vezető úton –, viszont ettől lesznek kreatívok! Az egyenként haszontalan, hosszútávú memória egységek a kreativitás építőkövei.

Amikor tehát a szuverén nemzetállam megőrzésének kérdése van napirenden, előtérbe kerül a nemzeti identitás felmérésének és erősítésének kérdése, elsősorban a nemzet „szülőföldjére, lakhelyére” vonatkozó kognitív ismeretekkel és affektív hatásokkal. A szülőhelyre vonatkozó ismeretek átadása akkor a legeredményesebb, azaz érzelmekkel kísért, ha a fiatalok élő kisközösségében történik az ő aktív részvételükkel! Freund Tamás (2015) szerint például nem matematikát, hanem színjátszást, sportot és zenét¹⁶ kellene nekik oktatni!

¹⁴ Leggyakrabban az 1995-2009 között született korosztály tagjait számítják ide.

¹⁵ A hosszan tartó, érzelmek kíséretében rögzülő memória egységek – a szinapszisok – több millió pozitív-negatív idegsejtvégződés összekapcsolódásával keletkeznek a tudatos agykéregben, a tudatalatti interneuronok passzívítása mellett. A magolással, illetve az érzelem-mentes érzékeléssel keletkező memória egységek csak pár ezer, vagy pár száz bioelektromos pozitív-negatív összekapcsolódást eredményeznek az interneuronok gátló hatása miatt (szelektív memória hatás), ezért azok viszonylag gyorsan elbomlanak, eltűnnek a tudatos agykéregben, néhány másodperc vagy nap alatt.

¹⁶ Az érzelelmeltő zene fontosságára már a kiművelt emberfőket kibocsájtó középkori szerzetesrendek iskoláiban is rájöttek, hogy – Szent Ágoston útmutatása alapján, ti., hogy „aki énekel, kétszeresen imádkozik” –, a „trivialisan” egyszerű alsó tagozat, vagyis a *Trivium* három tantárgya: a *grammatika*, hogy helyesen tudjunk írni, a *retorika*, hogy szépen tudjunk beszélni, és a *dialektika*, hogy tudjunk érvelni. Valóban, ezek kellene az érvényesüléshez főképpen. S a hét szabad művészet másik négy tantárgya, a *Quadrivium* mi volt? Az *aritmetika*, hogy

Balázs Béla szerint „mindenki tudja és elismeri, hogy a filmművészet a nagy tömegek szellemére nagyobb befolyással van minden más művészetnél.” Ezt az érzelmi hatást az alkotók szemüvegén keresztül éri el – még a realitásra és a történelmi hűségre törekvő dokumentumfilmek esetében is. A művész-, ill. a játékfilmeknél azonban nem szükséges a történelmi hűséghez ragaszkodniuk az alkotóknak. Németh László véleménye szerint „a dolgok rendje, hogy Bánk bán és Ludas Matyi előtte járjanak Széchenyinek és Kossuthnak” (Görömbei, 2002). Bán János (2020) szerint a nemzettudat erősítésének legfontosabb eszköze a történelmi nagyjátékfilm, amelynek legkiemelkedőbb alkotásai 1954-ből a *Rákóczi hadnagya* és 1964-ből a *Tenkes kapitánya*. Az 1960-as években a magyar városok utcáin, parkjaiban az addig vadnyugati indián-cowboy szerepeket játszó gyerekeket a kuruc-labanc szerepet játszóknak váltották fel.

2023-ban, amikor az egyik magyar televíziós csatorna levetítette a *Rákóczi hadnagyát*, a fellevezető műsorban egy történész vagy filmkritikus szánakozó mosollyal jegyezte meg, hogy a most következő filmben történelemhamisítás látható, ugyanis a filmbeli történet idején lezajlott Trencsényi csata nem a kurucok, hanem a sokkal kisebb labanc sereg győzelmével végződött. Lehetne itt idézni Medgyessy Ferenc szállóigéjét¹⁷, melynek szellemében a játékfilm nem történelemtudományi dokumentum, hanem műalkotás, s ilyen minőségben a hazafias érzelmek közvetítése még akkor sem kell, hogy a történelmi hűségnek megfelelően, ha egyébként valós történelmi szereplők jelennek meg benne. Ilyen a *Rákóczi hadnagya* is, amely nyilván egy győztes összecsapás katarzisz élményével teljesíti identitás-erősítő funkcióját.¹⁸ A *Tenkes kapitánya* pedig – amely ugyanekkora, ha nem nagyobb identitásépítő hatást ért el –, teljes egészében Őrsi Ferenc forgatókönyv- és regényírói fantáziájának köszönhető, s benne a végtelenségig ostobának és nevetségesnek ábrázolt labancok sorozatos lóvátételén csak a filmkritikusok fanyalogtak, de ők is módjával, mert az ország szinte teljes közönsége, sokmillió TV néző imádta, elismerte Zenthe Ferencet – mint a *Tenkes kapitányát* – holott a történet és a film kivitelezése a mai elvárásokhoz képest, mai kifejezéssel élve „gagyí”.

1968 után Várkonyi Zoltán – akkori viszonyok között – három egyenként két részes monumentális történelmi filmjét¹⁹ követően mintegy öt évtizedre – egy fél évszázadra –, beleértve a rendszerváltás utáni évtizedeket is, eltűntek a filmvásznáról a magyar múlt akár történelmi, akár kitalált dicsőséges eseményeit bemutató játékfilmek. Születtek történelmi háttérű, nagyszerű művészi filmek természetesen ebben az időszakban is, de a hollywoodi, angol, francia-olasz történelmi filmek többségétől eltérően a háttérükben nem a dicsőség, a *happy end*, a jó győzelme áll, inkább a bukás dominál (pl. *80 huszár*, *Klapka légió*, *A trombitás*, *Hideg napok*, *Magyarok*, *Szabadság szerelem*). Az, hogy a dicsőséges magyar múltat bemutató történelmi filmek aránya a magyar filmgyártás korai szakaszától kezdve (1953-68 kivételével), a kommunista évtizedeken, majd a rendszerváltás óta eltelt három évtizedben is rendkívül alacsony maradt – eltérően a világ más országaitól, élen az USA-val és a nagy nyugat-európai országokkal – kultúrpolitikai kérdés. Néhány kivételtől eltekintve, a történelmi filmes témák is inkább a „deheroizáló” magyar „bűntudatipar” irányába mutatnak (Deák-Sárosi László 2020). A magyar

tudjunk számolni, a *geometria*, hogy tudjunk tájékozódni a térben, az *asztronómia*, hogy ismertjük a világmindenséget és a *muzsika*, hogy kreatívak legyünk!

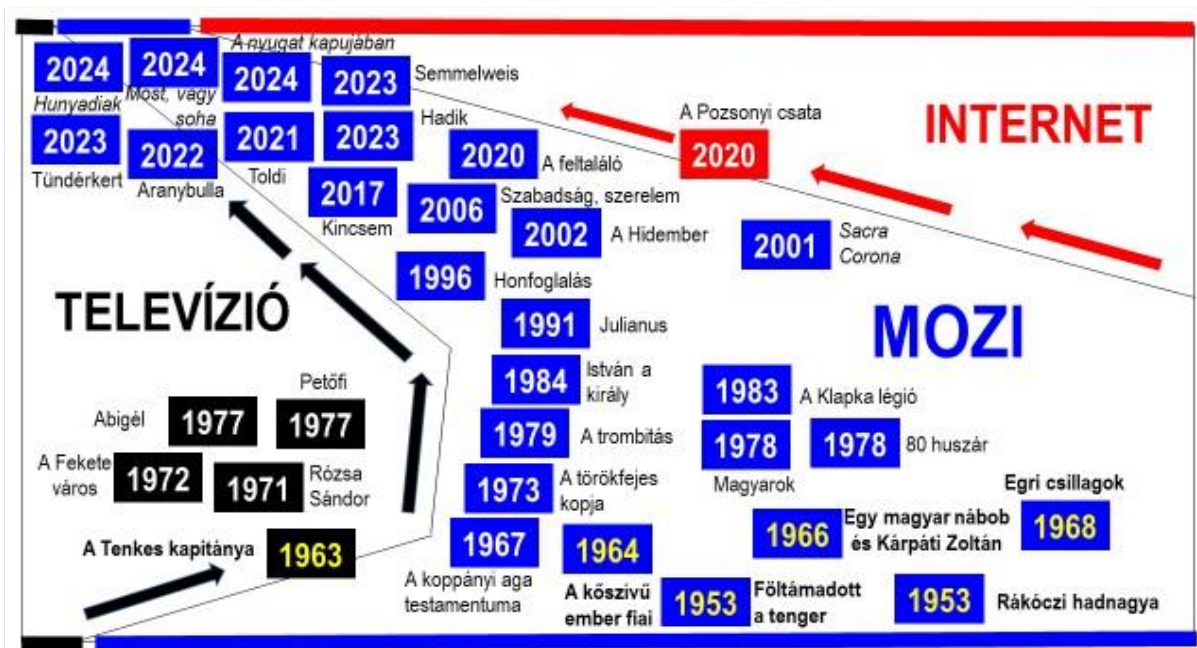
¹⁷ „Nem lú az, hanem szobor” – mondta, mikor egyik lovasszobrán a ló lábízületeinek hibás ábrázolását tették szóvá.

¹⁸ Ugyan melyik nézőnek – legyen az fiatal, vagy felnőtt – nem dobbant meg a szíve az 1950-60-as években, amikor a *Rákóczi hadnagya* című filmben Mádi Szabó Gábor színművész a legendás Vak Bottyán szerepében a Trencsényi csatában (ahol Bottyán János generális jelen sem volt a feljegyzések szerint), a magyar csapatok előtt felemeli a fókuszát és így kiált: „A magyar szabadságért, a hazáért, Rákóczi nevében, előre!” És megindul a dübörgő kuruc lovasroham, hogy elsöpörje a labancokat.

¹⁹ A reformkorban játszódó *Egy magyar nábob* és *Kárpáti Zoltán* (1966), a szabadságharcot dicsőítő *Köszívű ember fiai* (1965), és az egri hősök előtt tisztelgő *Egri csillagok* (1968).

nemzeti identitást építeni, és ezen keresztül a nemzeti szuverenitás alapjait is erősíteni szándékozó filmek készítését arisztokrata mecénások híján csak egy demokratikusan megválasztott nemzeti kormány képes – és köteles – felvállalni, ahogy ennek 2024-25-ben tanúi lehettünk.

De minek köszönhető, hogy az 1950-es, 60-as évek fiatal generációit meg tudták érinteni akár az olyan filmek is, amelyek történelmi tragédiák háttérében játszódtak, mint a *Föltámadott a tenger* (1953), vagy a *Koppányi aga testamentuma* (1967), miközben a jelenlegi filmkritikák zöme szerint a 2023-24-ben megindult magyar történelmi „filmdömping” során az *Aranybulla*, a *Hadik*, a *Tündérkert* nem bizonyult sikeresnek. És a gyártási, forgatási költségeket előtérbe helyező, esetlegesen politikai állásfoglalásokat is tükröző sajtóhírek és kritikák szerint a 2025-ben bemutatott *Nyugat kapujában*, a *Most vagy soha*, vagy akár a monumentális *Hunyadi* sorozat sem válnak a fiatal (Z és Alfa) generációk érdeklődésének központi témájává. Ennek egyik oka lehet a platformok elvétése, ahogy a 13. ábrán látszik.

13. ábra. A magyar történelmi témájú filmek platformjai: a kezdeti, kizárólag a mozi uralta bemutató tér rovására az 1960-as években a televízió kezdett dinamikus növekedésbe, de az internet megjelenése és főleg a 2010-től elsöprő erővel megjelenő mobil internet mindkettőt redukálta a fiatalok körében.

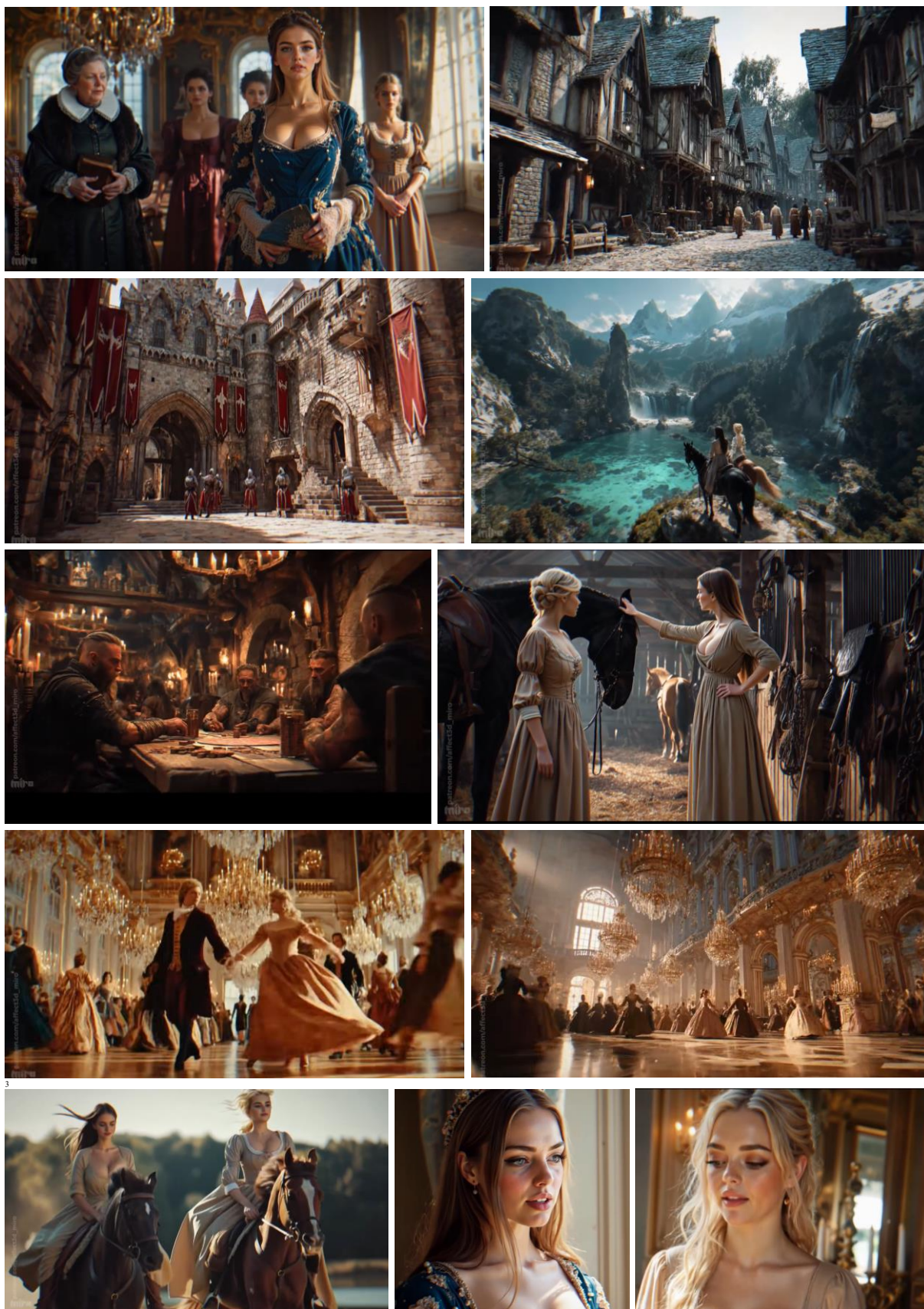
Forrás: saját szerkesztés

Sajnos a 2024-25-ben indult történelmi játékfilmdömping továbbra is a két szűkülő, a televíziós és a filmszínházas platformra koncentrál, miközben az internet érintetlen marad az egy *Pozsonyi csata* (2020) című 3D animációs dokumentumfilm kivételével.

Az Alfa és a Z generáció hagyománygazdagságának erősítése

Olyan típusú történelmi játékfilmekre lenne szükség, amelyek rövid epizódokra bonthatók, internetes platformon születnek és terjednek; valóságghú 3D animációs, vagy VR-szemüveges applikációkra épülnek, készítésükbe a fiatal generációk tagjai nagy létszámmal bevonhatók, vagy éppen interaktivitást is biztosítanak a néző – mint kvázi szereplő – szempontjából.

A leglátványosabb, a történelmi háttér és a fantázia világát nyíltan keverő játékfilm superprodukciónak, mint pl. a *Trónok harca*, a *Gyűrűk ura*, egy-egy része már olyan technológiával készül, amely előrevetíti a hagyományos televízió és a mozi halálát. De a rövidebb játékfilmek között is egyre inkább terjed az egyre inkább valóságghú 3 dimenziós animáció.

14. ábra. Kép-kivágatok egy mesterséges intelligenciával készített 3D animációs játékfilmből.
 Olyan tökéletes, hogy csak alaposabb megfigyelés után lehet konstatálni
 a virtuális szereplőket és díszleteket

Forrás: Aveline's Quest, patreon.com/affect3d_miro

Az egyre tökéletesebb, immár mesterséges intelligenciával vezérelt 3D animációs tartalmakat generálni képes „motorok” óriási távlatokat nyitnak a filmgyártás előtt. Sajnos, a piaci kereslet-kínálat környezet a legtöbb olyan film esetében, mint a 14. ábrán látható *Aveline's Quest*, vagy pornográf vagy horror-fantázia műfajt eredményez.

A magyar identitástudatot Magyarország lakosságában a legfiatalabb, az Alfa és a Z generációk körében kellene „eladni.” Ez helymarketing kontextusban az ország arculatának, imázsának a saját lakosság általi ismeretét, kedvelését és az avval történő azonosulást jelenti, jelentené. A történelmi játékfilm, ennek az „azonosulásnak” egy adekvát eszköze. Ez a 21. századi technológiai – társadalmi környezetben, a fiatal korosztályok körében – csak akkor működik, ha a történelmi játékfilm megfelelne az alábbi kritériumoknak:

1. nem moziban, nem televíziós csatornán, hanem **mobil internetes** platformon érhető el.
2. A nemzeti identitás-építő elemek **nem közvetlen módon** jelennek meg benne.²⁰
3. A fiatalok érdeklődését felkelteni tudó **látvány és zenei** effektusokat is tartalmaz.
4. A cselekmény alapvetően romantikus **érzelmi** szálon fut.²¹
5. A film nagyon **rövid részekre**, epizódokra bontva, sorozatként jelenik meg.
6. Számos, háttérben a **magyar történelem** kiemelt eseményeit megjelenítő film készül!²²
7. A film **interaktív** kihívásokkal, játékos elemekkel, bevonhatja a nézőt a cselekménybe!
8. A film jeleneteibe a nézők **virtuális valóság szemüveggel** térben is be tudnak lépni!
9. A filmek elkészítését – mecénások híján – a nemzeti **kormány**nak kell **finanszíroznia**.

A fiatal Alfa és Z generáció tagjai általában nem néznek televíziót. A direkt didaktikus befolyásolási szándékot kiszűrjük és nem tolerálják. Igényesek a film látványvilága és a divatos zenei effektusai iránt. Rövid, 5-10 perces részekre bontható sorozatokat preferálnak. A film cselekményének háttérét a dicsőséges magyar múlt kell, hogy szolgáltatassa, még ha olyan formában is, ami nem mindig felel meg a történelmi hűségnek, hiszen a film az érzelmekre akar hatni. A történelmi hűségnek a dokumentumfilmeknek kell megfelelniük. Jó példa erre Wolfgang Petersen *Trója* című filmje (2004), továbbá John Kent Harrison *Trója: a város bukása* című filmje (2018) ahol mindkettő drasztikusan megváltoztatta ugyan Homérosz *Iliász* című eposzának a cselekményét, mégis látványukban, zenéjükben, színészi alakításaikban képesek voltak visszaadni a háromezer évvel ezelőtti, bronzkori metropolisz ostromát, az akkori életérzésekkel. Az Alfa generáció figyelmét és érzelmi kapcsolatát abban az esetben lehet stimulálni, ha a rövid részletekből álló filmsorozatban valamilyen formában aktívan részt is vehetnek. Ez lehetséges egyszer a film elkészítése során, amikor egyes részletek kidolgozásában a fiatalok széles rétegének lehetősége nyílik valamilyen látványt vagy jelenetet megfelelő 3D animációs „motorral” megrendezni és elkészíteni; vagy a már elkészült filmbe belépni és a romantikus cselekményt aktívan változtatni – természetesen a történelmi háttér keretének megváltoztatása nélkül.

A legnagyobb perspektíva a virtuális valóságban készített filmben lenne, ahol a nézők/felhasználók valamely *Oculus headset*-tel – vagyis virtuális valóság szemüveggel – valójában úgy éreznék, hogy beléptek a film által közvetített történelmi környezet élményvilágába és részeivé válnak a film cselekményének!

²⁰ Ellenkező esetben, ha a fiatal generáció megérzi a közvetlen nevelési, oktatási szándékú didaktikus influenszer hatást, az ellenérzést vált ki belőle.

²¹ A klasszikus történelmi nagyjátékfilm hagyomány szerint kerüli az ún. „soft” pornografikus elemeket – a még „szalonképes” szexvideók is más műfajba tartoznak.

²² Dicsőséges, katartikus, *happy end*-del végződő cselekményre van szükség, még abban az esetben is, ha ez a történet háttérét adó történelmi esemény hitelességének a rovására írható.

15. ábra. A jövő, az Alfa és az azt követő Béta generáció interaktív, 3D animációs, virtuális valóság játékfilmjeinek platformja a VR szemüveg

Képek forrás: Internet

A kultúrpolitika figyelmébe ajánlható a 3D animációs történelmi játékfilmkészítés mód-szere – amely a mobilinternetről a virtuális valóság (VR = *virtual reality*) platformra is helyezhető – amennyiben a jövő nemzedékének, az Alfa és a Béta generációknak a hely-, ill. az országmarketing szellemében el akarja „adni” a nemzeti identitás érzését – ami a magyar állami szuverenitás elsőrangú letéteményese.

Jelenleg Magyarországon a *Pozsonyi csatával* 2020-ban széles körben ismertté vált, de azt megelőzően is, számos 3D animációs történelmi csatajelenetet dokumentumfilm stílusban megjelenítő TAE (Történelmi Animációs Egyesület) a letéteményese annak, hogy a fentebb javasolt kritériumoknak megfelelő történelmi nagyjátékfilm sorozatot is készíthessen. Ha az állami kultúrpolitikát terhelő költségeket tekintjük, akkor egy 6 milliárd forintos költségvetésű, hagyományos technológiával készülő, igényes nagyjátékfilm keretéből mintegy 60 (egyenként 100 millió forintos) valóság-hű 3D animációs film is készülhetne. Jelenleg a *You Tube*-csatornán olyan TAE filmek érhetők el, mint pl. a *Nándorfehérvári csata*, *Szigetvár ostroma*, *A török kori Buda*, *A muhi csata*, *A mogyoródi csata*, *A mohácsi csata*, *Pozsonyi csata*. Természetesen a minimális költségvetési keretből készített dokumentumfilmek 3D animációs „motorja” még nem teszi lehetővé a 14. ábrán bemutatott látvány és minőség megjelenését, de az elérhető technológia és a fejlesztések iránya adott a tökéletesebb mimika, a párbeszéd, egyszerűen a játékfilmek készítésének irányába (Tózsza – Baltavári 2024).

16. ábra. Kép-kivágatok a 3D animációs történelmi dokumentumfilm videókból

Képek forrása: Történelmi Animációs Egyesület

Jelenleg a 3D animáció, a VR és a mesterséges intelligencia csatasorba állítása a filmkészítésnél olyan technológiai újítást jelent, és olyan identitásépítő hatást érhet el, mint amelyet az 1950-es években a családi otthonokban megjelent diafilm-vetítő ért el a háború utáni BB (*Baby Boom*) generációjában. Az akkor levetített családi diafilmek identitás-építő hatása ennek a generációnak halhatatlanná tette például Arany János *Toldijának* verssorait, vagy az *Egri csillagokat*.

17-18. ábra. A hét évtizeddel ezelőtti 1950-es évek technológiai újítása, a diafilm vetítő csodát tett a mai BB generáció nemzeti identitástudatának megalapozásában, például a Toldi memorizálásában, amelynek verssorait a Z generáció tagjai már – általában – nem ismerik fel.

Képek forrása: Arany János: Toldi. Magyar Diafilmgyártó Vállalat 1954
Rajz: Vydai Brenner Nándor

A gyermeke nyomát hajszoló anya feldúlt tanyákon, kirabolt falvakon haladt keresztül. De ment fölperzselt mezőkön, égő erdőkön át, és nem félemlítette sem a szenvedés, sem a halál.

Ali basa parancsára megmozdult a hatalmas török tábor, hogy iszonyú erejével lesöpörje a föld színéről a kicsi egri várat védőivel együtt.

Válaszul Ali basa fenyegetőzésére Dobó koporsót tűzetett a vár fokára jelölve annak, hogy török kézre jutni élve sosem fognak.

Ezernél alig több magyar hős vívta e napon élethalálharcát a rettentő túlerővel szemben.

Napkeltétől napnyugtáig tartott az öldöklő roham, s mire a nap leszállt a hegyek mögött, verve volt a büszke török sereg.

19. ábra. Az 1960-as évek nemzeti identitásépítő „high tech” eszköze az akkori „házimozi”, a diafilm, amely a család- és a hazaszereteten át kultúrpolitikai szándéktól függetlenül a szuverén nemzetállan iránti elkötelezettséget erősítette a BB generációban

Képek forrása: Gárdonyi Géza: Egri csillagok. Magyar Diafilmgyártó Vállalat, 1963.
Szöveg: Szinetár György, rajz: Fejes Gyula

„Leventével együtt meghalt a magyarok Öreg Istene is. Levente volt az utolsó Árpád, aki áldozott neki a dombokon. Ezentúl senki sem áldoz már neki, nem is lesz a szabad urak istene, csak a bujdosó koldusoké. És meghalt az ősi magyarság is ...

Sohasem lesz többet szabad magyar, mert sorsát nem a tulajdon akaratával fogja intézni, hanem oltárok előtt térdepelve és a népek tanácsában furfangoskodva fogja kikönyörögni.” (Herczeg Ferenc: Pogányok, 1902)

20. ábra. A 2030-as évek „high tech” nemzeti identitásépítő eszköze, melynek segítségével az Alfa és a Béta generáció a virtuális valóságban léphet be a történelembe – akár az utolsó, még pogány Árpád-házi herceg temetésére a Csepel-szigeten 1046-ban –, eddig elképzelhetetlen távlatokat nyitva a magyar történelmi nagyjátékfilmek előtt

Kép forrása: Magic Studio AI

Összefoglalás

A Z, az Alfa és a hamarosan megjelenő Béta generációk nemzeti identitástudata a vizsgálódás bázisát képező BB generáció nemzeti identitásához képest feltehetőleg – egyes felmérések alapján – hiányosnak mondható; ami a kultúrpolitika előtt álló kihívás a szuverén nemzetállamiság megőrzése érdekében. A tanulmány a Corvinus és a Nemzeti Közszerződési egyetemi hallgatók körében végzett – szigorúan tananyagon kívüli – felmérések tapasztalatait ismerteti, s kitér arra is, hogy a nemzeti identitást sikerrel formáló filmművészet, jelesen a történelmi nagyjátékfilmek milyen szerepet tölthetnének be a jövőben ezen a területen.

Ezek nem mások, mint a rövid, 5-10 perces sorozatokból álló *TikTok*, *Instagram*, *Twitter* vagy *Facebook* mobil internetes játékfilm tartalmak, 3 dimenziós animációval, a felhasználó interaktivitásával, illetve a filmbe történő „belépéssel.” Ezek a virtuális valóság és a mesterséges intelligencia segítségével létrehozott romantikus történetek megfilmesítése háttérükben a magyar múlt dicső eseményeivel olyan csúcstechnológiai áttörést hozhatnak a magyar filmművészetben az Alfa generáció számára, mint amelyet a diafilmek megjelenése okozott a BB generációnak – nemzeti identitás és hagyománygazdagság fejlesztése terén.

A magyar nemzeti identitás meghatározására már egy könyvtáryi irodalom van. Jelen tanulmány is érinti, hogy a szülőföldről, vagy az anyaországtól elszakadtan élő magyarok körében erősebb a nemzeti hagyománygazdagság és identitás, egyszersmind arra is lehet érveket találni, hogy a szülőföldről és anyaországtól elszakítva élő magyarok kreativitása is rendkívül erős – gondoljunk akár a magyar származású Nobel díjasok pályafutására. Mindezt Bertha Zoltán (2020) fogalmazza meg talán legszebben a *Nemzet a csillagokban* című tanulmányában, ahol Csoóri Sándort és Németh Lászlót is idézve ezt írja:

„Magyar az, aki az érdekei ellen is magyar akar maradni!”

A kérdés tehát nem faji, ahogyan sokan értelmezni szokták és szeretik, hanem filozófiai és erkölcsi. Hol van ilyen nemzet? – kérdezik gúnyosan Németh László Apáczai-drámájában, s a válasz is elhangzik: „a csillagokban”.

S valóban. Ha már máshol nem is: ott mindenképp.

21. ábra. *Nemzet a csillagokban*

*„Pannónia vidékén hűvös az ősz dere, idegenül ragyog ránk a Göncöl szekere”
(Juhász Gyula: A pannóniai légió dala)*

Forrás: saját szerkesztés

Források

- Aveline's Quest, illusztráció. Letöltés: <https://www.youtube.com/watch?v=Ktmc8DEmJoM>
- Bán János (2020). A nemzettudat és a film. In: Szondy Gy. – Toót-Holló T. (szerk.) Mi magunk – magyar identitás, magyar tradíció. Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest pp 48-56. ISBN 978-615-6180-06-3. NAPÚTONLINE. Letöltés: <http://www.naputonline.hu/2020/04/20/ban-mor-nyujthat-e-segitseget-a-nemzettudat-erositesehez-a-film/>
- Bertha Zoltán (2020). Nemzet a csillagokban. In: Szondy Gy. – Toót-Holló T. (szerk.) Mi magunk – magyar identitás, magyar tradíció. Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest pp 41-47. ISBN 978-615-6180-06-3. Letöltés: <http://www.naputonline.hu/2020/04/17/bertha-zoltan-nemzet-a-csillagokban/>
- Deák-Sárosi László (2020). In: Kemenes T. Azonnali rendszerváltásra van szükség a filmművészetben! – Deák-Sárosi László filmesztétával készített riport a Vasárnapnak. Letöltés: <https://vasarnap.hu/2020/10/02/deak-sarosi-laszlo/>
- Freund Tamás (2005). Tanulási folyamatok és belső világunk = Magyar Szemle Új folyam, XV. 11-12. Letöltés: http://www.magvarszemle.hu/cikk/20070712_tanulasi_folyamatok_es_belső_vilagunk
- Freund Tamás (2015). Agyhullámok és kreativitás. In: HOA-BOSCOLO rendezvény: Két „etűd” a kreativitásról. Előadás: 2015. június 19. New York kávéház, Budapest
- Görömbei András (2002). Irodalom és nemzeti önismeret = Hítel, 2002. 4. pp 124-128. Letöltés: http://gorombeiandras.hu/doc/konyvek/irodalom_es_nemzeti_onismeret.pdf
- Tózsá István (2021). Magyarságtudat, magyar identitás a Metaverzumban – a jövő értékmegőrzési módszerei. In: Gazdaságföldrajzi és Településmarketing Központ 2021. évi kutatásai (szerk. Tózsá I.) Magyar Gazdaságföldrajzi és Településmarketing Műhely. 1. 01.012. e-ISSN: 2939-516X, ISBN: 978-615-5817-98-4. Letöltés: https://start.uni-neumann.hu/telemarket/kiadvanyok/2022-1/13_Tozsa_Istvan.pdf
- Tózsá István (2025). A hagyománygazdagság változása a magyar felsőoktatás egy szegmensében. Előadás: 2025. június 16. Károli Gáspár Egyetem, Budapest
- Tózsá István – Baltavári Tamás (2023). Nemzeti identitás és szuverenitás a Metaverzumban. In: Modern kihívások a helymarketingben: identitás – arculat – kommunikáció – stratégia – digitalizáció (szerk. Jenes Barbara). Magyar Gazdaságföldrajzi és Településmarketing Műhely 10. e-ISSN: 2939-516X, 10.001. ISBN: 978-615-6435-72-9. Letöltés: https://geo.nje.hu/storage/content/4607/files/01_Tozsa.pdf?r=b666d7fc901624d275e7e94e3de9b515
- Tőzsér Anett (2020) A Kárpát-medencei magyar lakosság identitásának jellemzői. Polgári Szemle 16. 4-6. pp 327-342. Letöltés: <https://polgariszemle.hu/archivum/180-2020-oktober-16-evfolyam-4-6-szam/185-muhely-tanulmanyok/1126-a-karpat-medencei-magyar-lakossag-identitasanak-jellemzoi>
- Veres Valér (2008). A magyarok nemzeti és állampolgári identitása – felmérési eredmények. In: Fedinec Csilla (szerk.) Értékek és dimenziók a magyarságkutatásban. MTA Budapest pp 35-60. Letöltés: https://mta.hu/data/dokumentumok/magyar_tudomanyosság_kulfoldon/Ertekek-dimenziok.pdf